

Metafizika nutrine

Aurelius
Augustinus
354. – 430

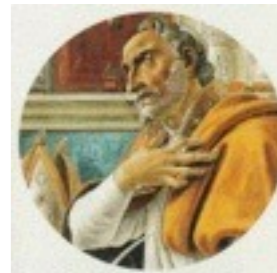

Augustin je jedan od najvećih i najutjecajnijih umova Zapada.

Stoji uz bok Platonu, Aristotelu, Descartesu, Kantu.

Augustin predstavlja jedan određeni način kršćanskog mišljenja i to onaj po kojem transcencija u imanenciji nije prisutna preko osjetilnih bića, nego je čovjek posebno biće obdareno sposobnošću za nutrinu.

Temeljna obilježja

Augustin misli kao kršćanin.

No, Augustin ne pravi razliku između vjere i znanja u smislu kasnije skolastike.

Razlici načina spoznavanja i načina postojanja
Augustin pretpostavlja jedinstvo.

Naravno, on zna razliku vjere i znanja, ali on ne vidi problem u nadopunjavanju vjere i znanja.

«Netko mi je rekao, vidim kako bih vjerovao. Odgovorio sam: Vjeruj da bi znao. Dakle, s jedne je strane točno što on veli: Htio bih uvidjeti da vjerujem. Ali ja također imam pravo kada velim kao prorok: Radije vjeruj da bi uvidio.»

Sermo XLIII, 3, 4; 7,9.

Augustin može i samo kršćanstvo nazvati filozofijom, kako su to činili i drugi oci.

Oko 410. godine tvori i pojam *philosophia christiana*. Ta prava filozofija je vjera:

“Mi kršćani vjerujemo i učimo i naš spas ovisi o tome, da filozofija, to jest težnja za mudrošću i vjera nisu različite.”

De vera religione V, 8, 26.

Prema njemu vjera i znanje, izlaganje Objave i filozofija teže za istim ciljem, traženju ljudske sreće (*beata vita*).

On dijeli mišljenje s najvećim dijelom grčkih i rimskih filozofa kako je sretan život ono za čim svi ljudi čeznu.

...est beata vita, quam omnes volunt. (Confessiones, X 20. 29).

Ovdje dakle nije riječ o teoretskom ili spekulativnom, nego o praktično-egzistencijalnom shvaćanju filozofije.

To je ujedno i razlog zbog kojeg Augustin vrlo rijetko upotrebljava riječ filozofija, a daleko češće *sapientia* slijedeći pri tom Ciceronovo definiciju:

“... mudrost mi se čini ona koja se bavi ljudskim i božanskim stvarima koje su važne za sretan život.”

Za Augustina su važne božanske stvari jer su one jedine u stanju utažiti ljudsku glad za srećom.

On će stoga razlikovati *sapientia* od *scientia*.

Scientia je znanje koje je usmjereno sasvim na ljudsko, zemaljsko, imanentno.

No, ni ovo razlikovanje ne smijemo uzeti odveć strogo, jer Augustin piše:

“Naše je znanje Krist i naša mudrost je isto tako Krist. On je onaj koji nam usađuje vjeru u vremenito, onaj koji nam pokazuje istinu o vječnom. Preko njega dolazimo k njemu, težimo preko znanja mudrosti; ali pri tom se ne udaljavamo od jednog i istog Krista u kojem su skrivena sva blaga mudrosti i znanja.”

Augustinovo je mišljenje obilježeno jakim egzistencijalističkim obilježjem. On ne teoretizira nikada zbog teorije same, nego uvijek zbog praktično-egzistencijalnog interesa.

Aristotelovski ideal mudrosti i znanja zbog znanja samog Augustinu je nepoznat. Za Augustina je jedini razlog filozofiranja ljudsko traženje sreće.

Spoznaja koja nije usmjerena i uzrokovana ljudskim traženjem sreće niti nije spoznaja. To je razlog zbog kojega Augustin iz najdubljih teoloških i filozofskih misli bez ikakva skoka lako prelazi u osobnu povijest, konkretni život ili crkveni pastoralni rad.

Put u nutrinu

Budući da je riječ o posebnom mišljenju moramo se pitati ima li ono ikakve važnosti za metafiziku?

Postoji li odnos između pitanja o svemu i ljudskog traženja sreće?

Postoji, jer Augustin sreću spaja s onim što su Grci nazivali početkom, a što on zove Vječnim.

I Platon se pitao gdje je u zbilji moguće susresti
Pražnina, vječno, nepromjenjivo.

Pri tom zbilja je najprije obilježena mnoštvom,
prolaznošću, slučajem, konačnošću.

Pa ipak, mislio je kako se upravo u zbilji pokazuje
ono što je sasvim drukčije naravi.

Dokaz se nalazio u matematici i etičkim
zakonitostima.

Iz tog se moglo zaključiti kako postoje područja zbilje
koja uključuju sva obilježja izvornog.

To je područje dostupno duhu.

Augustin počinje slično svojim traganjem za srećom. I on najprije promatra zbilju. Najprije se zaustavlja na čovjeku, na onom što on kao čovjek iskušava na vlastitom tijelu.

Zbilja nam se najprije pokazuje kao slučajna, prolazna, konačna, promjenjiva.

Augustin je promatra iz egzistencijalnog kuta gledanja i veli:

sve što čovjek iskusi tijekom svog života je prolaznost, krhkost, nesigurnost, slabost, grešnost, smrt.

Najvažnije iskustvo pri tom jest iskustvo vlastite smrtnosti, jer ona obilježava toliko ljudsko postojanje da ne znamo da li je ono smrtni život ili živo umiranje.

To se pokazuje već od rođenja:

“Od trenutka u kojem netko započne ovaj smrtni život, smrt je već tu...”

Tako smrt nije konac života kojega, strogo govoreći nikada nećemo iskusiti, nego je radije bitno obilježje koje životu od početka daje obilježje ništavnosti. Odatle sve što pripada ništavnosti stoji u odnosu sa smrću. To se posebno odnosi na grijeh koji je za Augustina druga, vječna smrt.

Ništavnost se pokazuje i tamo gdje je čovjek sam sa sobom, u duši:

“Kako bih trebao reći da ona postoji? Čas zna, čas ne zna, čas zaboravlja, čas se sjeća, čas želi, čas ne želi, čas griješi, čas je pravedna.”

Iz tog najprije proizlazi skepticizam.

“Tako je u meni rasla misao kako su najспособniji od svih filozofa bili akademici, jer su smatrali kako valja sumnjati u sve i tvrdili kako čovjek nije u stanju posjedovati ikakvu istinu.”

Što se duže držao ovog principa to mu je sve jasnije postajalo kako ne samo da nije održiv, nego kako se u njegovu lomu pokazuje ono što je nedvojbeno, što traje, što je bezuvjetno istinito, vječno.

Razmišljanje koje je Augustin stoljećima prije Descartesa opisao:

“Ako ne uviđaš ono što velim i dvojiš da li je istinito, pogledaj dali dvojiš i o tom da dvojiš. I ako je nedvojbeno da dvojiš istraži odakle dolazi ta sigurnost... Tako dolazimo do sljedećeg pravila spoznaje: svatko tko uviđa da dvoji vidi nešto istinitoga i siguran je u ono što vidi. Siguran je dakle u nešto istinito. Svatko dakle tko dvoji ima li istine ima u samom sebi istinu u koju ne dvoji. Kako je međutim sve istinito samo preko istine istinito, nitko, tko uopće može dvojiti, ne može dvojiti u istinu.”

De vera religione, XXXIX, 73, 204-206.

«Kod ovih istina argumenti akademika mi ne zadaju nikakve brige. Mogu reći: Što ako se varaš? Ako se varam, jesam.

Si enim fallor, sum.

Jer tko nije ne može se varati; dakle jesam, ako se varam. Budući da jesam ako se varam, ne može postojati varke da ja jesam; jer čvrsto je da jesam ako se varam. Budući dakle da moram biti čak i ako se varam da bih se mogao varati, ne varam se sasvim sigurno u tome da znam: ja jesam. Dosljedno ne varam se ni u tome da znam: ja znam. Jer kako znam da jesam znam i za svoje znanje.»

O državi Božjoj, XI, 26.

Što izlazi iz ovog temeljnog uvida? Kao i Platon pronašao je mjesto, dimenziju iz koje može ići u potragu za istinom, vječnim, srećom. Ova se dimenzija otvara tamo gdje se čovjek susreće sa samim sobom, u njegovoj nutrini.

“Ne odlazi vani, vrati se unutra k samom sebi! U ljudskoj nutrini stanuje istina.”

De vera religione, XXXIX 72, 202.

Nutrina se oblikuje dušom, duhom, mišljenjem slobodnom voljom, moralnim životom i, za Augustina posebno važno, ljubavlju.

Čini se kako Augustin uvelike naliči Platonu.

No, njegovo je argumentiranje drukčije.

Kod Augustina nije uzvišenost predmeta kojim se duša bavi ono što duši daje širinu i što je uzdiže.

Kod Augustina je riječ o konkretnom, sasvim egzistencijalnom odnosu čovjeka sa samim sobom.

Nalaženje Boga

Kao i Descartes kasnije i Augustin preko dvojbe, koja dovodi do toga da ne mogu dvojiti u samog sebe, dolazi od dimenzije iz koje može početi traženje za istinitim, vječnim, usrećujućim.

To mjesto je *homo interior*, ljudska nutrina.

No, za Augustina ljudska nutrina nije ono istinito.

Za Augsutina važi:

“... upotreba uma ne tvori svjetlo istine, nego ga nalazi. Prije nego ga nađe, ono počiva u sebi i kada ga pronade ono nas obnavlja. ... Istina ne dolazi upotrebom uma do same sebe, nego ona je ono za čim teže svi koji se služe umom.”

Da istina prethodi ljudskom traženju za Augustina je dokaz kako ljudska spoznaja ili točnije i šire, ljudska *memoria*, sadrži i ono što ne može potjecati iz ljudskog iskustva nego mu je dano prije iskustva, štoviše uređuje samo iskustvo.

To su *rationes aeternae*, kako ih Augustin naziva.

Kod Platona su to vječni matematički zakoni ili moralne norme.

Njima pripada i sreća koju konačno traže svi ljudi.

“Pitam sve bi li se radije veselili istini ili laži: bez razmišljanja svi odgovaraju u istini kao što svi odgovaraju da žele biti sretni. Jer radost na istini jest sreća.”

Ispovijesti, X, 23, 33

Premda ovi sadržaji nisu podložni promjenama ipak nisu potpuna istina, nego upućuju na sveobuhvatniju istinu:

“I ako ti se čini da ti je narav promjenjiva, iskoraci dalje od nje! No, promisli da, ako iskoračuješ preko sebe, da je to razumska duša koja preko tebe iskoračuje. Teži tamo odakle dolazi zraka svjetla koja osvjetljuje tvoj um. Jer kamo će prispjeti onaj tko se ispravno služi svojim umom ako ne do istine?”

De vera religione, XXXIX, 72, 202.

“Opomenut tako da se vratim samome sebi, ušao sam pod tvojim vodstvom u svoju nutrinu; to sam mogao jer si ti postao mojim pomoćnikom. Ušao sam i vidio slabašnim okom svoje duše, iznad svoga duha svjetlo nepromjenljivo, ne ovo obično svjetlo i vidljivo svakom tijelu, niti je ono bilo kao od iste naravi, samo veće, kao kad bi ovo svjetlo mnogo i mnogo jasnije svijetlilo i sve stvari obuzelo svojom veličinom. Ne, ono svjetlo nije bilo takvo, nego drugo, mnogo drugačije od svih ovih. Niti je tako bilo iznad moga uma kao ulje nad vodom, ili nebo nad zemljom, nego ono bijaše više, jer me je ono stvorilo, a ja bijah niže, jer sam bio stvoren od njega. Tko pozna istinu pozna svjetlo, i tko pozna to svjetlo, pozna vječnost. Ljubav ga pozna.”

Ispovijesti, 7, 10, 16.

U tom svjetlu koje čovjeka čini onim što on jest, krije se Bog.

“Jer, kada bismo mogli naći nešto što nedvojbeno ne samo da jest, nego je više od našeg uma, da li bi oklijevao to Nešto, ma što ono bilo, nazvati Bogom?”

Naravno, Augustin je oprezan. Bog se razlikuje od onoga što mi možemo razumjeti.

“Razumiješ li ga, nije Bog.”

I onda opet izvještaj iz vlastitog života:

“I ušao sam do sjedišta same duše svoje koje ona ima u mom pamćenju, jer se duša sjeća i same sebe, ali ni ondje nisi bio, jer kako nisi ni slika tijela ni osjećaj živoga bića, kakav imamo kad se veselimo, žalostimo, želimo, bojimo se, sjećamo se, zaboravljamo i sve tome slično, tako nisi ni sama duša, jer si ti Gospodin Bog duše, i sve se to mijenja, a ti ostaješ nepromjenjiv iznad svega. I ti si se udostojao prebivati u mom pamćenju otkako sam te upoznao.”

Ispovijesti, 10, 25, 36.

Ono što je Bog stvorio ne može obuhvatiti Boga. On je uvijek «istinitiji od onog što mislimo» Stoga za svaki pokušaj mišljenja Boga važi ono što je Plotin rekao o Jednom: *docta ignorantia*, znano neznanje.

Boga znamo bolje svojim neznanjem nego znanjem.

Ako je Bog ipak u svjetlu koje sjaji u nutrini, onda ga se ne može usporediti ni sa čim drugim, ni s nekim pojmom, ni spoznajom, ni mjestom.

“Gdje sam te dakle našao da sam te upoznao? Nisi još bio u mom pamćenju prije nego sam te upoznao. Gdje sam te dakle našao, ako ne u tebi, iznad sebe? I nigdje nema prostora između nas: odstupali mi od tebe ili pristupali k tebi, nigdje prostora među nama. Istino, ti si svagdje blizu svima koji te za savjet pitaju i istovremeno odgovaraš svima na najrazličitija pitanja. Ti jasno odgovaraš, ali svi ne čujemo jasno. Svi pitaju što hoće, ali ne čuju uvijek što hoće. Onaj je najbolji tvoj službenik koji ne gleda toliko na to da od tebe čuje ono što bi sam želio, nego više na to da želi ono što je od tebe čuo.”

Ispovijesti, X, 26, 37.

Bog mi uvijek prethodi.

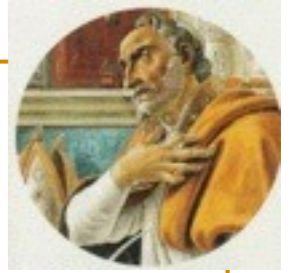
Dublji je od sveg što ja u sebi mogu postići.

Istina je koja me uvjetuje prije negoli je tražim,

viši je uvijek od svega što mogu razumjeti,

dublji je u meni od mene samoga.

Odgovor na metafizičko pitanje

Za Augustina nije upitno da je Bog stvorio svu zbilju. “Tko je stvorio sve? Onaj tko je najviši. Tko je taj? Bog, nepromjenjivo Trojedinstvo; jer njegovom najvišom mudročću sve je stvorio i svojom najvišom dobrotom sve uzdržava. Zašto je stvorio? Da bude. Jer sami bitak, što god da bio, je Dobro, a najviši bitak je i najviše dobro. A iz čega ga je stvorio? Ni iz čega – ex nihilo.”

De vera religione, XVIII 35, 94

Ovo je rezultat odlaska u nutrinu.

Tražimo li sada Augustinov odgovor na metafizičko pitanje, on se čini banalnim.

Glasi: zbilja u svojoj cjelini je stvorenje Božje.

Tako se ona određuje prema onom što nije njezin dio, prema svom izvoru, svom Stvoritelju.

Pogledamo li pobliže što to znači za razliku od antičke filozofije, tada Augustinov odgovor dobiva na snazi.

Jer, sa stvorenjem je usko vezan i red stvorenja.

Red stvorenja je utvrđen povijesno-spasenjski.

Povijesno-spasenjsko obilježje stvorenja pokazuje kako je stvaranje jedincato i konačno.

Ono nije stvoreno u vremenu, nego zajedno s vremenom, ali svejedno ima početak i kraj.

I jedincatost i konačnost što se dokumentiraju na isti način i u pojedinačnom životu i u cjelokupnom stvorenju pokazuje kako stvorenja nisu nikada identična sa Stvoriteljem, ni sada niti na koncu.

To uključuje da je Bog svoja stvorenja pustio u slobodu, kako je stvorio zbilju pored sebe koja jest njegovo stvorenje, ali nije on.

Zbilja u svojoj cjelini je samostalna u odnosu na svog Stvoritelja i zbog stvorenosti obilježena jedincatošću i konačnošću.

To nikada ne bi bio mogao ustvrditi ni jedan antički mislilac.

Čak ni Plotin koji se najviše približio kršćanstvu ne može misliti emanacije kao jedinstveno događanje, nego ih misli kao vječno i nužno izlaženje iz Jednoga.

No, postoje i poteškoće vezane uz Augustinovo shvaćanje zbilje.

Nadasve ideja kako je zbilja samostalna i stavljena u slobodu.

To se dramatično pokazuje u teologiji o milosti i istočnom grijehu.

Ovdje gdje je riječ o ljudskoj slobodi pokazuje se u punoj mjeri do koje je mjere Augustin spreman na samostojnost i slobodu.

Iz razloga vezanih uz egzegezu i uz teodiceju za Augustina je sve bliže bio zaključak kako sloboda može opstati samo ukoliko se pripusti neistraživost Božje providnosti.

Time je bitno suzio samostojnost stvorenja.

Problem je ostao i s njim se dugo bavila kršćanska tradicija.

On se još i pojačao i to u trenutku u kojem je naravno, stvorenjsko, ljudsko dobilo na važnosti.

To se dogodilo u velikoj mjeri tek u 13. stoljeću.

“Mi dakle ove stvari što si stvorio vidimo jer jesu, a one jesu zato jer ih ti vidiš. Mi vidimo izvana da jesu, a unutra vidimo da su dobre; ti si ih vidio već stvorene kad si vidio da ih treba stvoriti.

A koji čovjek može poučiti drugoga čovjeka da razumije tu istinu? Koji anđeo anđela? Koji anđeo čovjeka? Od tebe treba to moliti, u tebi to tražiti, kod tebe za to kucati: tako ćemo primiti, tako ćemo naći, tako će nam se otvoriti. Amen.”

Ispovijesti, 38, 53.

Hvala
na
pozornosti!
